

Европейски съд по правата на човека

АГОСИ срещу Обединеното кралство
(AGOSI v. the United Kingdom)

Жалба № 9118/80, А.108

Решение от 24 октомври 1986 г.

(резюме)*

Чл. 1 от Протокол № 1: контрол върху ползването на собствеността; **чл. 6, т. 1 ЕКПЧ**: право на справедливо гледане на делото от независим и безпристрастен съд, при наличие на наказателно обвинение; **чл. 6, т. 2 ЕКПЧ**: презумпция за невинност

Забраната за внос на златни монети представлява контрол върху ползването на собствеността. Изземването и конфискацията на контрабандни монети са мерки за ефективното прилагане на тази забрана. Макар и конфискацията да води до лишаване от собствеността, при обстоятелствата по делото това лишаване е представлявало съставен елемент на процедурата за контрол върху ползването на златни монети. Приложимата разпоредба е втората алинея на чл. 1.

За да бъде конфискацията оправдана при условията на тази разпоредба, достатъчно е да са били удовлетворени нейните изрични изисквания и държавата да е намерила справедливия баланс между своите интереси и интересите на съответното лице. Постигането на справедлив баланс зависи от много фактори и поведението на собственика на имуществото, включително степента на проявената недоброръчност или грижа, е един елемент от съвкупността на обстоятелствата, които трябва да се вземат предвид. Макар и втората алинея на чл. 1 да не съдържа изрични процедурни разпоредби, Съдът трябва да прецени дали приложимите процедури са давали и възможност в разумна степен да се държи сметка доколко собственикът е проявил недоброръчност или грижа или най-малкото за връзката между поведението му и извършеното нарушение на закона, както и дали са му осигурили достатъчна възможност да докаже твърденията си.

Факти по делото

Жалбоподателят е акционерното дружество АГОСИ, с регистрация и седалище в Германия. Негова основна дейност било топенето на метали, но през процесния период се занимавало и с търговия със златни и сребърни монети.

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

През 1974 г. АГОСИ започнали търговия с британския гражданин Х. Между м. август 1974 . и м. май 1975 г. закупили от него голямо количество британски монети от периода преди 1947 г., съдържащи висок процент сребро. Оказало се обаче, че монетите са били незаконно изнесени от Обединеното кралство, без представителите на дружеството да са знаели това.

На 2 август 1975 г., събота, след изтичане на работното време, Х посетил фабриката на АГОСИ заедно с У, когото той представил като богат бизнесмен. Двамата пожелали да закупят незабавно 1500 кругерранди – златни монети, сечени и използвани като законно платежно средство в Южна Африка, на стойност около 120 000 лири. Продажбата била договорена и монетите били натоварени в кола с регистрационни номера на Обединеното кралство. Плащането било извършено под формата на негарантиран чек. В понеделник – 4 август – АГОСИ предали чека на банката си за инкасиране, но на 11 август банката ги уведомила, че е отказано плащане по него. В договора за продажба се съдържала клауза, според която собствеността върху монетите преминавала едва в момента, в който АГОСИ получи пълното им заплащане.

Междувременно, на 2 август, купувачите направили опит да внесат нелегално златните монети в Обединеното кралство. Митническите власти в Дувър обаче ги открили в резервната гума на колата, с която те пътували, и ги иззели. Вносът на златни монети бил забранен от министъра на търговията и индустрията на 16 април 1975 г. Впоследствие, през 1979 г., забраната била отменена.

На 14 август 1975 г. в Обединеното кралство било образувано наказателно производство срещу Х и У. Те били обвинени между другото и в измамническо заобикаляне на забраната за внос на златни монети, в нарушение на чл. 304б от Закона за митниците от 1952 г.

На 18 август, а след това и на 28 август, АГОСИ поискали от Управлението за митниците и акцизите да им върнат монетите, тъй като дружеството било техен собственик и станало невинна жертва на нарушение. На 20 август служители на Управлението посетили фабриката на АГОСИ в Германия, за да разследват обстоятелствата по продажбата. АГОСИ продължили да сътрудничат на Управлението по време на разследването.

На 1 октомври АГОСИ направили декларация за анулиране на договора за продажба, по силата на която продажбата на монетите ставала нищожна *ab initio* по германското право.

На 13 октомври адвокатите на АГОСИ поискали от Управлението за митниците и акцизите да упражни предоставената му от чл. 288 от Закона от 1952 г. дискреционна власт да върне монетите на дружеството. Поддържали, че те не представляват стока, която може да бъде конфискувана съгласно разпоредбите на Закона от 1952 г., тълкувани в светлината на Римския договор за създаване на Европейската икономическа общност, общите принципи на международното публично право и Европейската конвенция за правата на човека, по-специално чл. 1 от Протокол № 1. От Управлението запитали дали дружеството твърди, че е предявило надлежна претенция, че монетите не подлежат на конфискация. В такъв случай Управлението следвало да поиска от съда да постанови конфискацията. Обърнали внимание на АГОСИ, че съдът не може да откаже конфискация по съображение за затруднения, причинени на изправния собственик.

По време на наказателния процес срещу Х и У през м. януари 1977 г., на който

директорът на АГОСИ се явил като свидетел на обвинението, подсъдимите твърдели, че забраната за внос на златни монети е в нарушение на чл. 30 от Римския договор, който гарантирал свободното движение на стоки. Първоинстанционният съд не възприел това твърдение – той приел, че забраната попада в приложното поле на чл. 36 от Договора и че монетите са по-скоро капитал, отколкото стоки по смисъла на чл. 67.

Х и У обжалвали пред апелативния съд, който отнесъл въпроса пред Съда на европейските общности, в съответствие с чл. 177 от договора.

Съдът на Европейските общности се произнесъл на 23 ноември 1978 г., като приел монетите за капитал, а не за стоки. Съответно, Х и У били признати за виновни и им била наложена глоба.

На 14 април 1977 г., след отказа на Управлението за митниците и акцизите да им върне монетите, АГОСИ предприели действия по съдебен ред. Управлението предявило насрещно искане за конфискация. Съдът отхвърлил исканията на АГОСИ и постановил конфискация. Дружеството обжалвало решението, но без успех.

На 1 април 1980 г. адвокатите на АГОСИ отново поискали от Управлението за митниците и акцизите да върне монетите, но им било отказано.

Резюме на решението на Европейския съд

I. По чл. 1 от Протокол № 1

Дружеството-жалбоподател не се оплаква от първоначалното изземване на монетите от митническите власти, а от конфискуването им и от последващия отказ да бъдат върнати. Според АГОСИ, тези решения противоречат на чл. 1 от Протокол № 1. Конфискацията не била оправдана от гледна точка на чл. 1, тъй като те били законният собственик на монетите и не били извършили никакво нарушение, а приложимите разпоредби на английското право не им предоставяли възможност да установят своята изправност пред съд.

A. Общи съображения

Съдът припомня, че чл. 1 от Протокол № 1 по същество гарантира правото на собственост, като съдържа три отделни, но свързани помежду си правила.

"Конфискуването на контрабандираните кругерранди е съставлявало намеса при упражняването на правото на дружеството-жалбоподател да се ползва мирно от собствеността си, така както това право се закриля от първото изречение на чл. 1 от Протокол № 1. По този въпрос не се спори.

Съдът трябва да определи на първо място относимата разпоредба по това дело – второто изречение на алинея 1 или алинея 2 от чл. 1.

Забраната за внос на златни монети в Обединеното кралство очевидно представлява контрол върху ползването на собствеността.

Изземването и конфискацията на монетите са мерки, които са били предприети за ефективното прилагане на тази забрана. (...) Конфискуването на монетите води, разбира се, до лишаване от собствеността, но при обстоятелствата по делото това лишаване е представлявало съставен елемент на процедурата за контрол върху ползването на златни монети като кругеррандите в Обединеното кралство.

Следователно приложимата в случая разпоредба е тази на втората алинея на чл. 1."

Б. Съобразяване с изискванията на втората алинея

Ал. 2 на чл. 1 от Протокол № 1 признава правото на държавите "да въвеждат такива закони, каквито сметат за необходими за осъществяването на контрол върху ползването на собствеността в съответствие с общия интерес".

"Без съмнение, забраната за внасяне в Обединеното кралство на кругерранди сама по себе си е съобразна с тази разпоредба. Въпреки това, тъй като втората алинея следва се възприема в светлината на общия принцип, закрепен в първото изречение на чл. 1, при прилагането на тази забрана трябва да съществува една разумна връзка на пропорционалност между използваните средства и преследваната цел. С други думи, Съдът трябва да определи дали е намерен справедлив баланс между изискванията на общия интерес в това отношение и интересите на засегнатите лица (вж. решенията по делата *Спорунг и Лонрот*¹, 23.09.1982 г., А.52, стр. 26, § 69 и стр. 28, § 73 и *Джеймс и др.*², 21.02.1986 г., А.98, стр. 34, § 50). Когато решава въпроса дали е налице справедлив баланс, Съдът зачита широката свобода на преценка, с която държавата се ползва при избора на средства за ефективно прилагане на съответната норма, а също така и при установяване дали последиците от прилагането ѝ са оправдани от гледна точка на общия интерес, за да се постигне нейната цел.

Както подчертава Комисията, съгласно общите принципи на правото, признати във всички договарящи държави, контрабандните стоки по правило могат да бъдат обект на конфискация. Все пак, Комисията и дружеството-жалбоподател застъпват становището, че за да бъде конфискацията оправдана, трябва да съществува причинна връзка между поведението на собственика на контрабандните стоки и нарушението на закона, така че ако собственикът е "невинен", да има правото да получи обратно конфискуваните стоки."

Правителството твърди, че такова право не е гарантирано нито от Конвенцията, нито от Протокол № 1.

"Най-напред трябва да се отбележи, че макар и в практиката на договарящите държави да има тенденция поведението на собственика на стоките и по-специално полагането на дължимата грижа от негова страна да се приемат за обстоятелство от значение за решението дали контрабандните стоки да му се върнат (стига да не са опасни), все пак се прилагат различни стандарти и няма установена обща практика. За да бъде конфискацията оправдана при условията на втората алинея на чл. 1, достатъчно е да бъдат удовлетворени нейните изрични изисквания и държавата да е намерила справедливия баланс между своите интереси и интересите на съответното лице. Постигането на справедлив баланс зависи от много фактори и поведението на собственика на имуществото, включително степента на проявената недоброръководност или грижа, е един елемент от съвкупността на обстоятелствата, които трябва да се вземат предвид.

В съответствие с това, макар и втората алинея на чл. 1 да не съдържа изрични процедурни разпоредби, Съдът трябва да прецени дали приложимите в случая процедури са давали и възможност в разумна степен да се държи сметка за това,

¹ Sporrang and Lonroth v. Sweden

² James and Others v. the United Kingdom

доколко дружеството-жалбоподател е проявило недобросъвестност или грижа, или най-малкото за връзката между поведението на дружеството и нарушението на закона, което безспорно е извършено. Трябва да се прецени също така и дали тези процедури са осигурили на дружеството-жалбоподател достатъчна възможност да докаже твърденията си пред съответните власти."

Съдът отбелязва, че в случая въпросът за конфискацията е бил разгледан както от съда, така и впоследствие от Управлението за митниците и акцизите, което е преценило дали да упражни предоставената му от чл. 288 от Закона от 1952 г. дискреция да върне монетите. Докато в съдебното производство по конфискацията въпросът за поведението на АГОСИ безспорно е бил ирелевантен, то той е бил имплицитно повдигнат в искането на дружеството до Управлението, отправено след формалната конфискация, на 1 април 1980 г. Съгласно английското право, при решаване на въпроса Управлението е следвало да се ръководи от релевантните съображения, които със сигурност са включвали и липсата на вина у собственика и проявената от него грижа.

Дружеството-жалбоподател твърди, че чисто административната процедура е недостатъчна за целите на ал. 2 на чл. 1 от Протокол № 1 – изправният собственик трябвало да може да се защити по съдебен път.

Правителството възразява, че английското право предвижда съдебен контрол върху решенията на Управлението, взети на основание чл. 288 от Закона от 1952 г. Жалбоподателят обаче оспорва това, а алтернативно поддържа, че дори и такъв контрол да беше възможен, той не би имал нужния обхват, за да съставлява ефикасно средство за защита. Той бил и безполезен, тъй като дискрецията на Управлението била толкова широка, че върху нея не можел да бъде упражнен контрол. Правителството не се съгласява и твърди, че съдебният контрол върху упражняването на административна дискреция е винаги възможен.

Съдът отбелязва, че съществуването на такова средство за защита се доказва от скорошно съдебно решение по жалба срещу действия, които Управлението е предприело в упражнение на също толкова широка дискреция, предоставена му от друг текст на Закона за митниците и акцизите. Макар и да е произнесено след разглежданите събития, няма данни това решение да въвежда нова практика.

При тези обстоятелства, Съдът приема твърденията на АГОСИ за неоснователни.

Той не намира за основателно и алтернативното оплакване на дружеството, че съдебният контрол не би имал обхвата, изискван от втората алинея на чл. 1 от Протокол № 1. По делото не се спори, че едно от основанията за атакуване на решение на административен орган като Управлението е "решението да е такова, каквото един държавен орган не би могъл да вземе, ако се придържа правилно към приложимия закон и действа обосновано" (т. нар. принцип "Уенсбъри"). Това би било така, например, ако при упражняване на дискреционните си правомощия органът не е взел предвид релевантни съображения. Естеството и ефективността на съдебния контрол се илюстрират от скорошно решение, в което британският съд е приел, че при упражняване на дискрецията си в обстоятелства, сходни на разглежданите, Управлението е действало необосновано, тъй като не е дало на собственика на иззети при опит за контрабанда стоки необходимата информация относно наличните данни срещу него, нито възможност да отговори или да установи отсъствието на съучастие в наказателноправен или друг смисъл.

Съдът смята, че при тези обстоятелства обхватът на съдебния контрол според английското право е достатъчен, за да удовлетвори изискванията на втората алинея на чл. 1.

В. Заключение

"По изложените съображения Съдът намира, че процедурата, до която жалбоподателят е имал достъп, за да атакува отказа за връщане на кругеррандите, не може да се приеме за неадекватна от гледна точка на изискванията на чл. 1, ал. 2. По-специално, не се установи британската система да не е позволявала в разумна степен да се държи сметка за поведението на дружеството-жалбоподател или да му се осигури достатъчна възможност да докаже своите твърдения.

Фактът, че жалбоподателят по свои съображения е избрал да не потърси съдебен контрол върху решението на Управлението от м. май 1980 г. и следователно да не се възползва изцяло от гаранциите, предоставени на собствениците, които твърдят, че са изправни и не са проявили небрежност, не може да промени това заключение. Следователно, няма нарушение на чл. 1 от Протокол № 1."³

II. По чл. 6 от Конвенцията

Жалбоподателят твърди, че е нарушено правото му по чл. 6, т. 1 на справедливо гледане на делото от независим и безпристрастен съд, при наличие на наказателно обвинение, както и правото му по чл. 6, т. 2 да бъде считан за невинен до доказване на вината му по надлежния ред. Той счита, че съдебното решение за конфискация и отказът на Управлението за митниците и акцизите за връщане на монетите са съставлявали произнасяне по наказателно обвинение срещу него, по смисъла на чл. 6.

Правителството и делегатът на Комисията застъпват становището, че не се касае за произнасяне по наказателно обвинение. Съдът се съгласява с тях. Наказателно обвинение във връзка с незаконното внасяне на монетите е било повдигнато срещу контрабандистите, но не и срещу АГОСИ.

"Фактът, че мерки, постановени в резултат на деяние, за което са преследвани трети лица, са засегнали правото на собственост на АГОСИ, не може сам по себе си да наложи заключението, че в производствата, срещу които е насочено оплакването, "наказателно обвинение" по смисъла на чл. 6 може да се приеме за повдигнато срещу дружеството-жалбоподател. Съобразността на тези мерки с правата на жалбоподателя по Конвенцията беше разгледана по чл. 1 от Протокол № 1. Никое от производствата, срещу които се прави оплакване, не може да се разглежда като касаещо "произнасяне по наказателно обвинение" срещу дружеството-жалбоподател. Следователно, чл. 6 от Конвенцията е неприложим в това отношение."⁴

Дружеството-жалбоподател не се е позовало на чл. 6, доколкото той касае "граждански права и задължения", и Съдът не счита за необходимо да се занимае с този въпрос по своя инициатива.⁵

³ Решението е взето с мнозинство от 6 гласа срещу един.

⁴ Решението е взето с мнозинство от 6 гласа срещу един.

⁵ Решението е взето с мнозинство от 5 гласа срещу два.

